

Diversiteit, verschijningsvormen van sport en sport- en beweegmotieven

‘Niet de mens, maar mensen bewonen deze planeet. Pluraliteit is de wet van de aarde.’ Met deze woorden brengt filosoof Hannah Arendt tot uitdrukking dat niet enkelvoudigheid of eenduidigheid, maar meervoudigheid of meerduidigheid kenmerkend is voor de wereld waarin wij leven. Zoals dé mens niet bestaat, zo bestaan ook niet dé vrouw, dé man, het kind en dé jongere. De werking van deze ‘wet van pluraliteit’ wordt ook duidelijk wanneer we kijken naar ‘de’ sport en ‘de’ beweeg- en sportmotieven van jeugdigen. | **Tekst** Johan Steenbergen en Arnold Bronkhorst

Verschillende motieven en het pluriforme karakter van sport

Als we het belangrijk vinden dat onze jeugd sport dan is een van de eerste vragen op welke wijze het sportaanbod aansluit bij de sport- en beweegmotieven van ‘de’ jeugd. We weten dat motieven van sportdeelname nogal divers zijn: plezier, uitdaging, grenzen opzoeken, werken aan het eigen lichaam, samen presteren, samen zijn, zich lekker voelen, fit zijn, stoer zijn, et cetera. Pluriformiteit springt dus meer in het oog dan uniformiteit. Dit geldt evenzeer voor ‘de’ sport.

We gaan kort terug naar de vorige eeuw, zo eind jaren tachtig begin jaren negentig. In Duitsland (en in Nederland Bart Crum) gaven verschillende sportwetenschappers aan dat het voorheen eenduidig sportbegrip verleden tijd is en plaatsmaakte voor een sport die wordt gekenmerkt door verscheidenheid (zie uitgebreider Steenbergen, 2004). Interessant aan de manier waarop deze sportwetenschappers de sport beschouwden is dat ze niet vanuit een zekere vooropgenomenheid naar de sport kijken. Dus niet van ‘dit vinden we echte sport en dit niet of net niet’, maar de bril waardoor ze naar sport keken was een ‘meervoudig blik’.

We beperken ons hier tot een van de eersten die deze verscheidenheid ter sprake bracht, de sportsocioloog Klaus Heinemann (1986). Vanuit een meer sociologische blik kwam hij uiteindelijk tot verschillende verschijningsvormen van sport. Laten we kort kijken hoe hij tot de verschijningsvormen kwam.

Binnen de verschijningsvormen zijn volgens hem altijd vier kenmerken te

herkennen: bewegen, presteren, spelregels en het doel ligt primair in de activiteit zelf. Hoewel deze kenmerken definiërend zijn voor alle verschijningsvormen, zit de verscheidenheid in de wijze waarop deze sportactiviteiten zich manifesteren c.q. aan ons verschijnen. Wat we zien zijn verschillen in bijvoorbeeld de aard van de organisatie, de omvang van de sport, de aard en mate van professionalisering en commercialisering en de wijze waarop politiek en commercie sport als middel inzetten. Tot slot blijken er nog verschillen te zijn in de ondersteuningsstructuur, bijvoorbeeld door sport- en beweegprofessionals. Denk vandaag de dag aan docenten bewegingsonderwijs, buurtsportcoaches, clubkadercoaches en verenigingsondersteuners. Afhankelijk van de samenhang tussen voornoemde kenmerken ziet hij vier verschijningsvormen (of sportmodellen) van sport:

Expressief sportmodel. Dit model ontleent zijn identiteit aan waarden als plezier, meedoen en zelfverwerkelijking. Het prestatieprincipe en de wedstrijd-elementen worden daarbij overschaduwd of zijn zelf volledig afwezig.

Wedstrijdgericht sportmodel. Dit model komt overeen met de traditionele wedstrijd-sport. Waarden als presteren, overtreffen, winst en verlies en spelen van wedstrijden worden benadrukt.

Commercieel sportmodel. Een model waarin sport wordt beschouwd als een (show)onderneming, vaak binnen een commerciële setting.

Functionalistisch sportmodel. Een model waarbij sport als instrument wordt opgevat. Aan de sport worden bijvoorbeeld sociaal-integratieve, sociaal emotionele, biologische en politieke functies toegekend.

Diversiteit op het niveau van activiteiten

De diversiteit van sport zien we bij Heinemann dus vooral in hoe sport is georganiseerd. Maar, welke verschillen we ook zien, altijd ziet hij de vier

constituerende kenmerken. Anders gezegd, het zijn deze kenmerken die de vier sportmodellen bijeenhouden. Het is niet moeilijk deze diversiteit ook vandaag de dag te zien en die is in vergelijking met de jaren tachtig van de vorige eeuw wellicht nog meer toegenomen.

We zouden hier een stap verder willen gaan. De diversiteit zien we namelijk niet alleen in de wijze waarop sport is georganiseerd, maar ook op het niveau van de activiteit zelf valt verscheidenheid op. Als we ons startpunt nemen in de typering van de activiteit en hierin ook oog hebben voor 'veelheid' dan is ook beter de link te maken met de veelheid aan sport- en beweegmotieven van onze jeugd. Als we deze manier van kijken combineren met de verschillende manieren waarop sport is georganiseerd, dus zoals Heinemann beschrijft, dan zou de link met de diverse motieven van 'de' jeugd om te gaan sporten en bewegen ook wel eens preciezer dan nu zijn te maken. We bespreken kort het type activiteit, de mogelijke context waarbinnen deze kan plaatsvinden en welke sport- en beweegmotieven hier belangrijk (kunnen) zijn.

Agonale bewegingsvaardigheidsspelen

Hier gaat het om sportactiviteiten waarbinnen kenmerken van spel zijn te herkennen, het intrinsieke doel is geformuleerd in een bewegingsprobleem en de strijd (het agonale) met elkaar wordt aangegaan. Dit zijn sporten als schaatsen, basketballen, handbal, korfbal, et cetera. Ook wel genoemd de traditionele wedstrijd-sport. Deze sportactiviteiten worden veelal binnen een georganiseerd verband verricht, vooral verenigingen. Hier zien we jeugd die zich thuis voelt in de cultuur van de vereniging en de rituelen die daar onderdeel van uitmaken en waar kaders gelden waarbinnen de activiteit plaatsvindt, zoals spelregels, vaste speel- en trainingstijden en waar ook ondersteuning is van trainers en coaches. Een nieuwere organisatievorm die al jaren aan het groeien is en wat een brede groep jongeren trekt is e-sports. Anders dan bij traditionele sporten is fysieke nabijheid hier niet nodig. Je kan met of tegen iedereen spelen die de game zelf ook speelt. Voor jongeren die in de offline wereld moeilijk contact maken of niet bij een sportvereniging kunnen aarden, voelen zich wel thuis binnen de hechte groepen (*clans of guilds*) van de online omgeving.

Agonale vaardigheidsspelen

Deze groep sporten is sterk verwant aan de eerste groep, maar het intrinsieke doel van de activiteit is niet geformuleerd in termen van een bewegingsprobleem. We kunnen hier denken aan schaken, dammen, Go en bridge. Voor sommigen ontstaat hier al de vraag of het wel sporten zijn en geen spelletjes. Maar ook deze tak van sport staat niet

Op welke wijze sluit het sportaanbod aan bij de sport- en beweegmotieven van 'de' jeugd?

stil. Onder deze groep sporten zien we in de 21^e eeuw dat pokertoernooien groepen jongeren trekken die het spannend vinden om te spelen voor een geldbedrag. De spelregels zijn overzichtelijk en is een soort kansspel. Toch kan een speler zich onderscheiden door snelle kansberekeningen te maken en ook kan deze op lof rekenen als deze een tegenstander op het verkeerde been zet door te bluffen.

Bewegingsactiviteiten

Er zijn ook activiteiten die in de alledaagse omgangstaal sport worden genoemd, maar waarbij er geen strikte regelgeving is, geen gezamenlijk intrinsiek doel en waarbij de onderlinge strijd er veelal niet is. Er wordt wel bewogen, en vaak op een nogal specifieke manier, maar niet volgens regels die voor een ieder gelden. Hier kunnen we denken aan al die fitnessactiviteiten die binnen een sportschool of in de openbare ruimte worden uitgevoerd. Vooral jeugd in de leeftijd van 14-18 jaar nemen deel aan deze activiteiten. Dit heeft zowel te maken met motieven als ‘werken aan een sterk en mooi lichaam’ en ‘fitheid’ en vaak ook in de wijze waarop deze activiteiten zijn georganiseerd. Er hoeft geen vrijwilligerswerk te worden verricht, de tijdstippen zijn zelf te bepalen en, niet per definitie, hoeft met een ander te worden gesport.

Speelse bewegingsvaardigheidsspelen

Dit zijn activiteiten waar volop wordt bewogen, er gelden wel bepaalde regels, maar het doel kan sterk wisselen en is niet eenduidig vastgelegd. Het zijn activiteiten die heel sterk appelleren aan een speelse houding. Een houding die zich karakteriseert als ‘op zoek naar nieuwe bewegemogelijkheden’, ‘uitproberen van nieuwe beweegvormen’, ‘ontdekken van nieuwe oplossingen’ en ‘op zoek naar het verrassende’. Een voorbeeld is *urban sports*. Dit zijn activiteiten die worden beoefend door jongeren en vaak plaatsvinden in de stedelijke buitenruimte, bijvoorbeeld skateboarden, inlineskaten, freerunning, breakdance en calisthenics.

Urban sports is ontstaan in een stadse jeugdsubcultuur die zich nadrukkelijk

afzet tegen de dominante burgerlijke cultuur. Binnen de *urban culture* zijn belangrijke waarden, authenticiteit, creatieve expressie, je grenzen verleggen en jezelf meten met de ander. Jezelf creatief laten gelden kan door middel van muziek, tekst, kunst en dus ook door sport. Dit laat je zien met de stad als decor. Dit gebeurt niet in strak gereguleerde competities zoals we dat in de traditioneel georganiseerde sport gewend zijn, maar door je nieuwste *tricks* op straat, online of in een *battle* te laten zien. Als je dit goed genoeg doet levert je dat ‘respect’ op.

De beoefenaars van de *urban sports* zelf geven aan dat voor hen het vergelijken met anderen niet centraal staat. Het gaat hen vooral om de vrijheid en zelfexpressie. Je ziet in deze scene dan ook dat bestaande sporten worden voorzien van creatieve elementen waardoor het bewegingsprobleem verandert. Zo snel mogelijk op een crossfiets (BMX racing) wordt zo creatief mogelijk op een crossfiets (freestyle BMX) en het soms eentonige fitness en hardlopen worden omgedoopt tot creatieve uitingsvormen als calisthenics en freerunning. Kortom, in tegenstelling tot de traditioneel georganiseerde sport komen deelnemers in *urban sports* weinig kaders tegen, staat competitie op het tweede plan en wordt creativiteit beloond.

Tot slot

Als we kijken naar het veelkleurig palet sportactiviteiten dan moet het mogelijk zijn een goede match te maken met de diverse motieven van ‘de’ jeugd. Voorwaarde is dan wel dat we oog hebben voor verscheidenheid. Verscheidenheid zowel op het niveau van de activiteit zelf als op de diverse manieren (contexten) waarbinnen deze plaatsvinden. ●

Bronnen

Heinemann, K. (1986). Zum Problem der Einheit des Sports und des Verlusts seiner Autonomie. In: K. Heinemann & H. Becker, (Hrsg.). *Die Zukunft des Sports: Materialien zum Kongress ‘Menschen im Sport 2000’* (pp.112-128). Schorndorf: Hofmann.
 Steenbergen, J. (2004). *Grenzen aan de sport – Een theoretische analyse van het sportbegrip*. Maarssen: Elsevier.

Contact

j.steenbergen@mulierinstituut.nl
a.bronkhorst@mulierinstituut.nl

Johan Steenbergen is senior onderzoeker bij het Mulier Instituut
Arnold Bronkhorst is onderzoeker bij het Mulier Instituut

Foto's

Hans Dijkhoff

Kernwoorden

diversiteit, verschijningsvormen, sportmotieven, beweegmotieven